«شرق» از ادعاهای جدید درباره مذاکرات هسته‌ای ایران گزارش می‌دهد

گام‌هایی به سوی توافق یا تداوم پیچیدگی‌ها

مهدی بازرگان: مذاکرات هسته‌ای ایران در ماه‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین موضوعات دیپلماتیک منطقه و جهان تبدیل شده است. از گفت‌وگوهای غیرمستقیم در مسقط با میانجیگری عمانی‌ها تا مذاکرات دیروز جمعه با اروپا در استانبول، ایران با جدیت و تاکید بر حقوق خود در این فرایند حضور دارد. در این بین، ادعاهایی همچون تبادل اسناد پیشنهادی، اظهارات مقامات ایرانی و آمریکایی، مصاحبه علی شمخانی با رسانه‌های غربی، ایده کنسرسیوم هسته‌ای با کشورهای خلیج فارس و تأثیر مواضع دونالد ترامپ بر بازارهای جهانی نفت، ابعاد مختلفی به این مذاکرات بخشیده است.

بسته پیشنهادی ایران و آمریکا؛ تبادل اسناد و واکنش‌ها

دور چهارم مذاکرات غیرمستقیم ایران و آمریکا در عمان که روز یکشنبه ۲۱ اردیبهشت ۱۴۰۴ برگزار شد، نقطه عزیمت مهمی در گفت‌وگوهای هسته‌ای بود؛ چراکه وب‌سایت آکسیوس به نقل از یک مقام آمریکایی و دو منبع مطلع گزارش داد استیو ویتکاف، فرستاده ویژه کاخ سفید، برای اولین بار از آغاز مذاکرات در اوایل آوریل، یک پیشنهاد مکتوب برای توافق هسته‌ای به طرف ایرانی ارائه کرده است. این سند که چارچوب‌های دولت دونالد ترامپ برای برنامه هسته‌ای غیرنظامی ایران و الزامات نظارت و راستی‌آزمایی را تشریح می‌کند، به گفته آکسیوس، توسط ویتکاف به عباس عراقچی، وزیر امور خارجه ایران، تحویل داده شده است. آکسیوس مدعی شده عراقچی این پیشنهاد را برای مشورت با مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهور ایران و سایر مقامات بلندپایه به تهران منتقل کرده است. بااین‌حال، عراقچی روز پنجشنبه ۲۵ اردیبهشت در حاشیه نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، در پاسخ به ادعای منابع غربی اظهار کرد: «تا این لحظه هیچ پیشنهاد و متن مکتوبی دریافت نکرده‌ایم. ما در طول مذاکرات یکی، دو بار مواضع خودمان را به‌صورت مکتوب به طرف عمانی دادیم، اما هیچ سندی از سوی آنان دریافت نشده است». البته مسئول دستگاه دیپلماسی کشورمان این را هم اضافه می‌کند که «ممکن است در ادامه از طریق واسطه عمانی چیزی به ما منتقل شود». این بخش از گفته‌های وزیر امور خارجه نشان می‌دهد شاید گزارش آکسیوس چندان بدون پایه و اساس نباشد؛ به‌خصوص آنکه او می‌گوید «ایران در طول مذاکرات دو سند مکتوب حاوی مواضع خود به طرف عمانی ارائه کرده، اما هیچ سندی از سوی آمریکا دریافت نشده است». البته عراقچی تأکید می‌کند که «موضع ما کاملا مشخص است؛ آمادگی داریم در ازای رفع تحریم‌ها، در برنامه هسته‌ای خود اعتمادسازی و شفاف‌سازی کنیم». او درباره مواضع دونالد ترامپ عنوان کرد: «مواضع ما در مذاکرات روشن است و تا زمانی که طرف مقابل با ثبات قدم و آمادگی برای توافقی که حقوق ما را تأمین کند حاضر شود، مذاکرات را ادامه می‌دهیم». بااین‌حال، آکسیوس مدعی است «در دور اول مذاکرات، عراقچی سندی حاوی پیشنهادهای ایران ارائه کرده بود که ویتکاف آن را زودهنگام خواند و خواستار ایجاد تفاهم اولیه شد. در دور سوم در اواخر آوریل، ایران سند به‌روزرسانی‌شده‌ای ارائه کرد که این بار توسط ویتکاف پذیرفته شد». به گزارش این رسانه (آکسیوس)، «تیم کارشناسی آمریکا این سند را بررسی کرده و فهرستی از پرسش‌ها و درخواست‌های شفاف‌سازی برای ایران ارسال کرد. ایران به این پرسش‌ها پاسخ داد و سؤالاتی مطرح کرد. ویتکاف که از نتایج دور چهارم دلگرم شده بود، پیشنهاد آمریکا را در گزارش به شورای امنیت سازمان ملل «دلپسند و بسیار بزرگ» توصیف کرد، اما تأکید کرد مذاکرات به پیشرفت بیشتری نیاز دارد». گفتنی است یک مقام ارشد ایرانی روز پنجشنبه در گفت‌وگو با خبرگزاری رویترز به ادعای وبگاه آمریکایی آکسیوس واکنش نشان داد و تأکید کرد که «تهران هیچ پیشنهاد جدیدی از ایالات متحده برای حل‌وفصل موضوع هسته‌ای دریافت نکرده است و همچنان بر انتقال اورانیوم با غنای بالا به خارج در ازای لغو تحریم‌ها پافشاری دارد». البته استیو ویتکاف در گفت‌وگویی با آتلانتیک، مذاکرات را پیچیده، اما امیدوارکننده خواند و یادآور شد: «ممکن است در مورد ایران به نقطه توافق رسیده باشیم». او عنوان کرد: «توافق با ایران ممکن است پیش از صلح در اوکراین محقق شود». دونالد ترامپ هم در سفر به خاورمیانه، بارها بر تمایل خود به توافق با ایران تأکید کرد. او در ریاض گفت: «پیشنهاد صلح به ایرانی‌ها داده‌ایم، اما این پیشنهاد برای همیشه پابرجا نخواهد بود». او در قطر به اظهارات خود افزود: «می‌خواهیم با ایران به توافق برسیم تا میلیون‌ها جان نجات یابد». البته از سوی ایران، عراقچی مذاکرات را «بسیار سخت»، اما ادامه‌دار توصیف و تأکید می‌کند: «بنای ما ادامه مذاکرات است». اسماعیل بقایی، سخنگوی وزارت خارجه، دور چهارم را «دشوار اما مفید» خواند و ابراز امیدواری کرد که آمریکا با «رویکردی واقع‌بینانه‌تر» بازگردد. محمدباقر قالیباف، رئیس مجلس نیز در واکنش به سخنان دونالد ترامپ در ریاض، او را «در توهم» خواند و تصریح کرد: «ایران به کمتر از فعالیت‌های صلح‌آمیز هسته‌ای و حذف تحریم‌ها رضایت نخواهد داد». در پیوست حجم بالای موضع‌گیری‌های هر دو طرف و نیز با توجه به گستردگی خبرها و گزارش‌های منتشرشده درباره مذاکرات، عراقچی در واکنش، از وجود «جنگ رسانه‌ای» در کنار مذاکرات می‌گوید و تصریح می‌کند: «هر طرف تلاش می‌کند این نبرد را به نفع خود پیش ببرد. مواضع ضدونقیض آمریکا ممکن است ناشی از عدم تمرکز در تصمیم‌گیری واشنگتن یا سبک مذاکراتی آنها باشد». به گفته سکاندار سیاست خارجی کشورمان، «بهره‌مندی از انرژی هسته‌ای، حق ملت ایران است و از آن عدول نخواهیم کرد». عراقچی همچنین درباره تضمین‌های آمریکا توضیح می‌دهد: «اگر به چارچوب تفاهم برسیم، درباره تضمین‌ها بحث خواهیم کرد، اما هنوز به آن نقطه نرسیده‌ایم».

اظهارات شمخانی و بازتاب آن

اگرچه رویترز به نقل از یک مقام ایرانی ادعای آکسیوس را رد کرد و پیش‌تر هم عباس عراقچی منکر هرگونه دریافت بسته مکتوب پیشنهادی از طرف آمریکایی شده است، اما مصاحبه علی شمخانی با شبکه ان‌بی‌سی‌نیوز، یکی از مهم‌ترین تحولات خبری مرتبط با مذاکرات بود که به نحوی می‌تواند گزارش‌های مطرح‌شده را تأیید کند. دبیر سابق شعام، در این گفت‌وگو اعلام کرد: «ایران آماده است متعهد شود هرگز سلاح هسته‌ای نسازد، ذخایر اورانیوم غنی‌شده با غنای بالا را کنار بگذارد، تنها تا سطوح پایین مورد نیاز برای مصارف غیرنظامی غنی‌سازی کند و به بازرسان بین‌المللی اجازه نظارت دهد، مشروط به لغو فوری تمامی تحریم‌های اقتصادی». این مواضع زمانی بازتاب بیشتری یافت که توسط دونالد ترامپ در شبکه اجتماعی «تروث‌سوشال» بازنشر شد. دونالد ترامپ بدون اظهارنظر مستقیم، لینک مصاحبه را با مخاطبان خود به اشتراک گذاشت که نشان‌دهنده توجه ویژه او به این موضع‌گیری بود. هرچند این اظهارات شمخانی می‌تواند نشانه‌ای از انعطاف ایران در مذاکرات باشد، ولی این مصاحبه واکنش‌های داخلی نیز به دنبال داشت. حشمت‌الله فلاحت‌پیشه، رئیس اسبق کمیسیون امنیت ملی مجلس، در شبکه اجتماعی ایکس، بدون ذکر نام شمخانی، نوشت: «این آقایی که پیشنهاد شبیه به تسلیم او، دونالد ترامپ را سر ذوق آورده، شش سال پیش به اتهام طرح تنش‌زدایی با آمریکا از من شکایت کرد». وی ادامه داد: «ایرانی‌ها خسران زیادی دیدند. حداقل حق آنها تشکیل دادگاه برای کسانی است که فارغ از رنج ملت، کاسبی تحریم می‌کردند».

ایده کنسرسیوم هسته‌ای با امارات و عربستان

در کنار مذاکرات، برخی رسانه‌های داخلی ایران از بررسی ایده‌ای برای ایجاد کنسرسیوم هسته‌ای با مشارکت کشورهای خلیج فارس، به‌ویژه امارات متحده عربی و عربستان سعودی، خبر دادند. این پیشنهاد که به‌عنوان راهی برای اعتمادسازی منطقه‌ای و کاهش تنش‌ها مطرح شده، شامل سپردن نظارت بر غنی‌سازی اورانیوم ایران به این کشورهاست. به گزارش برخی منابع، این ایده در مراحل اولیه بررسی قرار دارد و هدف آن، ایجاد همکاری‌های هسته‌ای مشترک برای تضمین استفاده صلح‌آمیز از فناوری هسته‌ای در منطقه است. این پیشنهاد در حالی مطرح شده که امارات و عربستان هر دو برنامه‌های هسته‌ای غیرنظامی خود را توسعه داده‌اند. امارات با راه‌اندازی نیروگاه هسته‌ای براکه در سال ۲۰۲۰، اولین کشور عربی دارای انرژی هسته‌ای شد. عربستان نیز با حمایت آمریکا، برنامه‌هایی برای توسعه انرژی هسته‌ای غیرنظامی دارد. رویترز گزارش داد واشنگتن اخیرا از پیش‌شرط‌های خود برای برنامه هسته‌ای عربستان در چارچوب پیمان ابراهیم صرف‌نظر کرده است و این موضوع را جدا از عادی‌سازی روابط ریاض و اسرائیل بررسی می‌کند. ایران، با تأکید بر حق خود برای غنی‌سازی اورانیوم، این ایده را به‌عنوان راهی برای کاهش نگرانی‌های منطقه‌ای و تقویت همکاری‌های اقتصادی پیشنهاد کرده است. بااین‌حال، هیچ مقام رسمی از ایران، امارات یا عربستان این پیشنهاد را به‌صورت عمومی تأیید نکرده است. برخی تحلیلگران معتقدند این کنسرسیوم می‌تواند به کاهش تنش‌های ژئوپلیتیکی در خلیج فارس کمک کند، اما موانعی مانند اختلاف‌های سیاسی و نگرانی‌های امنیتی همچنان باقی است. به گفته یک منبع نزدیک به مذاکرات، این ایده در گفت‌وگوهای غیررسمی با میانجیگری قطر مطرح شده، اما هنوز به مرحله مذاکرات رسمی نرسیده است.

تأثیر مواضع دونالد ترامپ بر کاهش قیمت نفت

در میانه وضعیت پیچیده مذاکرات تهران-واشنگتن، اظهارات دونالد ترامپ درباره نزدیک‌بودن توافق هسته‌ای با ایران، تأثیر درخورتوجهی بر بازارهای جهانی نفت داشت. دونالد ترامپ در سفر به خاورمیانه، ازجمله در دیدار با امیر قطر، اظهار کرد: «ما بسیار به توافق با ایران نزدیک شده‌ایم و تهران به‌نوعی با مفاد آن موافقت کرده است». رئیس‌جمهور آمریکا با تکرار جملات همیشگی خود، ادامه داد: «ایران نمی‌تواند سلاح هسته‌ای داشته باشد، اما می‌خواهیم ایران کشوری بزرگ باشد». این اظهارات که با خوش‌بینی همراه بود، با واکنش‌های متفاوتی مواجه شد. به گزارش رویترز، پس از سخنان دونالد ترامپ در قطر مبنی بر اینکه «واشنگتن بسیار به توافق با ایران نزدیک شده و تهران تا حدی با مفاد آن موافقت کرده است»، قیمت نفت خام برنت با کاهش ۳.۱۵درصدی، به ۶۴.۰۱ دلار در هر بشکه رسید و نفت خام وست تگزاس اینترمیدیت نیز با افت ۳.۳درصدی به ۶۱.۱۰ دلار رسید. جان ایوانز، تحلیلگر PVM Oil، این کاهش را نتیجه «تعدیل خصومت‌ها» در مذاکرات دانست و افزود: «بازار به خوش‌بینی دونالد ترامپ درباره توافق با ایران واکنش نشان داده است». این کاهش قیمت در حالی رخ داد که اداره اطلاعات انرژی آمریکا از افزایش ۳.۵ میلیون بشکه‌ای ذخایر نفت خام این کشور به ۴۴۱.۸ میلیون بشکه خبر داد؛ برخلاف پیش‌بینی تحلیلگران رویترز که انتظار کاهش ۱.۱ میلیون بشکه‌ای داشتند. هم‌زمان، آژانس بین‌المللی انرژی پیش‌بینی خود درباره رشد تقاضای نفت در سال ۲۰۲۵ را به ۷۴۰ هزار بشکه در روز افزایش داد. اوپک‌پلاس نیز تصمیم به تسریع افزایش تولید گرفت که به گفته کوین بوک از Clear View Energy Partners، همراه با مواضع دونالد ترامپ، سیگنال کاهشی به بازار ارسال کرد. دونالد ترامپ در ریاض، ضمن امضای قرارداد ۱۴۲ میلیارد دلاری تسلیحاتی با عربستان، ایران را «مخرب‌ترین نیروی منطقه» خواند، اما وعده «شاخه زیتون» داد و گفت: «اگر با ایران توافق کنم، بسیار خوشحال خواهم شد». او در قطر نیز از نقش میانجیگری این کشور در مذاکرات با ایران تمجید و اظهار کرد: «ایران خوش‌شانس است که امیری در قطر دارد که تلاش می‌کند جلوی حمله به ایران را بگیرد». این اظهارات که با لحنی توأم با تهدید و تشویق بود، بازار را به سمت انتظار کاهش تنش‌ها سوق داد. با این وجود، دور جدید تحریم‌های جدید وزارت خزانه‌داری آمریکا علیه شبکه فروش نفت ایران و ادعاهای کاخ سفید درباره تلاش‌های تهران برای تولید قطعات موشک بالستیک، نشان‌دهنده تداوم فشارهای واشنگتن در کنار مذاکرات است. برخی تحلیلگران معتقدند دونالد ترامپ با استراتژی «فشار حداکثری» و دیپلماسی هم‌زمان، سعی در ایجاد تعادل در بازار نفت دارد. کاهش قیمت نفت، اگرچه به نفع مصرف‌کنندگان است، می‌تواند برای ایران که اقتصادش به درآمدهای نفتی وابسته است، چالش‌برانگیز باشد؛ به‌ویژه در صورت تداوم تحریم‌ها. مذاکرات هسته‌ای ایران با آمریکا در مرحله‌ای حساس قرار دارد. تبادل اسناد و بسته‌های پیشنهادی، ایده کنسرسیوم هسته‌ای، گفت‌وگوی روز جمعه معاون وزیر خارجه کشورمان با همتایان آلمانی، فرانسوی و انگلیسی خود به میزبانی استانبول و تأثیر مواضع دونالد ترامپ بر بازار نفت، هرچند قدری فضا را مبهم و پیچیده‌تر کرده، اما در عین حال همه آن اتفاقات می‌تواند نشان‌دهنده پویایی فرایند مذاکرات باشد. ایران با تأکید بر حقوق خود و آمادگی برای اعتمادسازی، در برابر فشارها و تحریم‌ها ایستادگی کرده و با دیپلماسی چندجانبه، ابتکار عمل را حفظ کرده است. دور پنجم مذاکرات که هنوز برنامه‌ریزی نشده است، می‌تواند گام بعدی در تعیین مسیر این گفت‌وگوها باشد. عمان در کنار کشورهای عربی منطقه به‌عنوان میانجی، نقشی کلیدی در تسهیل این فرایند ایفا می‌کنند؛ درحالی‌که باید اذعان کرد در آستانه نشست فصلی شورای حکام، تهدید مکانیسم ماشه از سوی اروپا همچنان چالش‌برانگیز است.

عکس: محمد برنو آوش

دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا عصر جمعه خبر داد که ایران در چارچوب مذاکرات هسته‌ای، یک پیشنهاد از سوی آمریکا دریافت کرده است. او در این‌باره افزود که آنها (ایران) باید سریع عمل کنند. یک منبع ایرانی نزدیک به تیم مذاکره‌کننده هم ادعای ترامپ را تأیید کرد و اطلاع داد که عمان پیشنهاد آمریکا را دریافت کرده و به‌زودی به تهران تحویل خواهد داد. رویترز به نقل از یک منبع ایرانی نزدیک به تیم مذاکره‌کننده اعلام کرد که تهران هنوز پیشنهاد آمریکا را دریافت نکرده است، اما عمان آن را دریافت کرده و به‌زودی به تهران تحویل خواهد داد.